

ČO ZNAMENAJÚ ZÁKLADNÉ PRÁVA PRE ĽUDÍ V EÚ?

ZHRNUTIE

PRIESKUM O ZÁKLADNÝCH PRÁVACH

2

Čo si ľudia myslia o ľudských právach
a čo o nich vedia

6

Názory na fungovanie demokratickej
spoločnosti a politickú účasť

12

Dobrá správa vecí verejných a korupcia
v orgánoch verejnej správy

© Agentúra Európskej únie pre základné práva 2021.

Reprodukcia je povolená pod podmienkou uvedenia zdroja.

Pri každom použití alebo reprodukcii jednotlivých fotografií alebo iného materiálu, na ktoré sa nevzťahujú autorské práva Agentúry Európskej únie pre základné práva je nevyhnutné vyžiadať povolenie priamo od držiteľov autorských práv.

Agentúra Európskej únie pre základné práva ani žiadna osoba konajúca v mene agentúry nie je zodpovedná za prípadné použitie týchto informácií.

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie 2021.

Print	ISBN 978-92-9461-110-9	doi:10.2811/85711	TK-01-20-642-SK-C
PDF	ISBN 978-92-9461-077-5	doi:10.2811/014493	TK-01-20-642-SK-N

Fotografie:

Obal: © iStock/filadendron

Strana 5: © FRA

Strana 6: © iStock/Vladimir Vladimirov

Strana 10: © iStock/miodrag ignjatovic

Strana 11: (vľavo) © iStock/Chris Ryan; (vpravo) © iStock/Zolnierek

Strana 12: © iStock/notwaew

Strana 13: (vľavo) © iStock/Martinbowra; (vpravo) © iStock/urbazon

Strana 16: © iStock/mediaphotos

EÚ je založená na hodnotách demokracie, právneho štátu a dodržiavania ľudských práv. Tieto hodnoty a diskusie o základných právach na úrovni EÚ a členských štátov sa však môžu v každodennom živote ľudí zdať ako vzdialené.

V tejto súvislosti agentúra FRA skúmala, ako v praxi ľudia chápu svoje základné práva, čo o nich vedia a aké majú s nimi skúsenosti. Z výsledných údajov vyplývajú komplexné a porovnateľné dôkazy o týchto aspektoch.

Poznámka k terminológii

„Základné práva“ sa vo vnútornom kontexte EÚ používajú ako termín pre „ľudské práva“. V prieskume sa v prípade niektorých otázok použil termín „ľudské práva“, keďže respondenti v prieskume lepšie rozumeli tomuto termínu. V tomto zhrnutí sa tieto dva termíny používajú ako synonymá.

V zhrnutí sa uvádzajú hlavné poznatky z výskumu agentúry FRA, ich hlavnou úlohou je informovať inštitúcie EÚ, vlády a inštitúcie členských štátov, ako aj obhajcov ľudských práv a organizácie občianskej spoločnosti o tom, aké postavenie majú základné práva v spoločnostiach EÚ – na základe toho, čo si ľudia myslia a s čím sa stretávajú.

Tieto poznatky majú zásadný význam pre tých, ktorí dôverujú tvorbe politiky založenej na dôkazoch, ktorá vychádza z prístupu „zdola nahor“. Pracovníci, ktorých práca zahŕňa základné práva, môžu využívať údaje ako zdroj informácií a tiež ako test pre svoje vlastné predpoklady o tom, čo si verejnosť myslí a s čím sa stretáva.

Zistenia môžu slúžiť tiež ako základ pre opatrenia v oblasti základných práv a v konečnom dôsledku môžu byť použité na dosiahnutie pozitívneho vplyvu na uplatňovanie práv v praxi.

Prieskum o základných právach: kľúčové fakty

V rámci prieskumu o základných právach sa údaje získavali v 29 krajinách – 27 členských štátoch EÚ, Spojenom kráľovstve (členský štát EÚ v čase zhromažďovania údajov) a Severnom Macedónsku (jediná krajina mimo EÚ so štatútom pozorovateľa v agentúre FRA v čase prípravy prieskumu).

V prieskume boli zhromaždené údaje dovedna od 34 948 respondentov. V každej krajine sa zúčastnila reprezentatívna vzorka respondentov – približne od 1 000 vo väčšine krajín po 3 000 osôb vo Francúzsku a v Nemecku.

Prieskum o základných právach sa uskutočnil online v Rakúsku, Dánsku, Estónsku, vo Fínsku, Francúzsku, v Nemecku, Luxembursku, Holandsku, Švédsku a Spojenom kráľovstve. V iných krajinách boli respondenti kontaktovaní osobne. Rozhovory prebiehali od januára do októbra 2019.

Výsledky sú reprezentatívne na úrovni EÚ, ako aj pre jednotlivé krajiny, a respondenti zastupujú obyvateľstvo vo veku od 16 rokov s bydliskom v krajine, v ktorej sa zúčastnili na prieskume.

ČO SI ĽUDIA MYSLIA O ĽUDSKÝCH PRÁVACH A ČO O NICH VEDIA

Väčšina ľudí si myslí, že ľudské práva sú dôležité pre vytvorenie spravodlivejšej spoločnosti, avšak sociálne znevýhodnené osoby menej často pociťujú, že majú prospech z ľudských práv.

STANOVISKO AGENTÚRY FRA Č. 1

EÚ a jej členské štáty by mali prijať ciele opatrenia na zabezpečenie, aby osoby, ktoré majú ťažkosti, „vyjsť s peniazmi“ a ktoré sa častejšie domnievajú, že nie každý požíva rovnaké základné ľudské práva, boli efektívne informované o svojich právach a o tom, ako ich uplatňovať. Mali by tiež vykonávať opatrenia na zlepšenie informovanosti o právach osôb s nižšou úrovňou vzdelania. Členské štáty EÚ, ktoré vykonávajú takéto opatrenia na vnútroštátnej úrovni by mali zväziť využívanie dostupných mechanizmov financovania EÚ a zapájanie príslušných vnútroštátnych subjektov, najmä vnútroštátnych inštitúcií pre ľudské práva, orgánov pre rovnosť a inštitúcií ombudsmana.

Tieto opatrenia by mali zahŕňať úsilie zamerané na komunikáciu, podporu a prístupnosť základných práv, na ktoré majú ľudia nárok. Členské štáty by mohli v úzkej spolupráci s organizáciami občianskej spoločnosti preskúmať rôzne fóra a kanály na efektívnu komunikáciu o právach so zameraním na konkrétne sociálne skupiny a využívanie sociálnych médií spolu s konvenčnými médiami.

- ★ Takmer 9 z 10 osôb (88 %) v EÚ si myslí, že ľudské práva sú dôležité na vytvorenie spravodlivejšej spoločnosti v ich krajine. Tento podiel je sa pohybuje od „nízkeho“ 76 % v Maďarsku po „vysoký“ 96 % na Malte. Navyše takmer dve tretiny (64 %) nesúhlasia s tvrdením „ľudské práva nemajú pre mňa zmysel v každodennom živote“. Z toho vyplýva, že ľudia v EÚ vo všeobecnosti veria, že ľudské práva môžu zohrávať užitočnú a zmysluplnú úlohu v živote.
- ★ Zároveň si takmer 7 z 10 Európanov (68 %) myslí, že niektorí majú nespravodlivé výhody z ľudských práv. Jedna tretina (33 %) súhlasí s tvrdením, že „jediní ľudia, ktorí majú prospech z ľudských práv, sú tí, ktorí si ich nezaslúžia, napríklad zločinci a teroristi“.
- ★ Z výsledkov vyplýva súvislosť medzi príjmom a úrovňou vzdelania osôb a ich názormi na ľudské práva. Osoby, ktoré uviedli, že majú ťažkosti vyjsť z príjmu svojej domácnosti (t. j. majú ťažkosti zaplatiť všetko, čo potrebujú) a osoby, ktoré majú ukončené vzdelanie maximálne na úrovni nižšieho sekundárneho vzdelania, budú pravdepodobne zriedkavejšie pociťovať, že každý v ich krajine požíva rovnaké ľudské práva. Zároveň majú pocit, že niektoré osoby majú nespravodlivé výhody z ľudských práv.
- ★ Napríklad 44 % osôb, ktoré uviedli, že majú ťažkosti vyjsť s peniazmi, súhlasí s tvrdením, že „jediní ľudia, ktorí majú prospech z ľudských práv, sú tí, ktorí si ich nezaslúžia, napríklad zločinci a teroristi“. Na porovnanie, v prípade osôb, ktoré veľmi ľahko vychádzajú zo svojho súčasného príjmu, súhlasí s týmto tvrdením 27 % osôb. Navyše s týmto tvrdením súhlasí 38 % starších osôb vo veku nad 65 rokov v porovnaní s 27 % osôb vo veku od 16 do 29 rokov. Naproti tomu 43 % osôb, ktoré sa stretávajú s vážnymi dlhodobými obmedzeniami vo svojich bežných činnostiach, napríklad osoby so zdravotným postihnutím alebo s dlhodobými zdravotnými problémami, súhlasí s týmto tvrdením v porovnaní s 32 % osôb, ktoré nemajú takéto obmedzenia.

- ★ V 11 z 27 členských štátov EÚ 50 % alebo viac súhlasí alebo rozhodne súhlasí s tým, že porušovanie ľudských práv nie je skutočným problémom v ich krajine, ale je to niečo, k čomu dochádza „inde“.
- ★ Z rozčlenenia výsledkov podľa sociálno-demografických charakteristík vyplýva, že osoby, ktoré dokážu vyjsť s peniazmi s ťažkosťami¹ alebo s „veľkými ťažkosťami“, menej často súhlasia (alebo rozhodne súhlasia) s tvrdením, že porušovanie ľudských práv v skutočnosti v ich krajine nie je problémom: 43 % súhlasí s týmto tvrdením v porovnaní s 54 % osôb, ktoré dokážu vyjsť s peniazmi „ľahko“ alebo „veľmi ľahko“. Náchylnejší zastávať tento názor sú tiež skôr muži (52 %) než ženy (44 %).

OBRÁZOK 1: NÁZORY NA VYBRANÉ ASPEKTY ĽUDSKÝCH PRÁV (EÚ-27, %)

► Poznámky:
 Zo všetkých respondentov v EÚ-27 (n = 32 537); vážené výsledky.

Zdroj: FRA, Prieskum o základných právach 2019 [Zber údajov v spolupráci s CBS (NL), CTIE (LU) a Statistics Austria (AT)]

„Estónsko je vo všeobecnosti krajinou, v ktorej sa ľudské práva dodržiavajú, podľa môjho názoru však osoby s nízkymi príjmami (dôchodcovia, osoby so zdravotným postihnutím) ťažko zvládajú situáciu.“

(muž vo veku 16 až 29 rokov, respondent v prieskume, Estónsko)

V súlade s novým strategickým programom EÚ na roky 2019 – 2024¹ je budovanie spravodlivej a sociálnej Európy prostredníctvom vykonávania Európskeho piliera sociálnych práv² – spolu so „spravodlivou transformáciou“ na zelenú udržateľnú budúcnosť³ – kľúčovou prioritou EÚ. Vzhľadom na tieto záväzky má nezamestnanosť a život v podmienkach chudoby a sociálneho vylúčenia negatívny vplyv na uplatňovanie práv v plnom rozsahu.

¹ Európska rada (2019), **Nový strategický program na roky 2019 – 2024**.

² Európsky parlament, Rada Európskej únie, Európska komisia, **Medziinštitucionálne vyhlásenie o Európskom pilieri sociálnych práv**, Brusel, 13. decembra 2017, Ú. v. EÚ C 428. **Európsky pilier sociálnych práv** zahŕňa 20 zásad, ktoré občanom EÚ poskytujú nové a účinnejšie práva. Obsahuje 3 hlavné oblasti: rovnaké príležitosti a prístup na trh práce; spravodlivé pracovné podmienky a sociálnu ochranu a začlenenie (v zásade 3 o rovnakých príležitostiach sa uvádza, že každý má právo na rovnaké zaobchádzanie a príležitosti, pokiaľ ide o zamestnanie, sociálnu ochranu, vzdelávanie a prístup k tovaru a službám dostupným pre verejnosť).

³ Pozri Európska komisia (2020), **Launching the Just Transition Mechanism – for a green transition based on solidarity and fairness** (Spustenie Mechanizmu spravodlivej transformácie – pre zelenú transformáciu založenú na solidarite a spravodlivosti).

Charta základných práv EÚ je priamo relevantná pri uplatňovaní práva EÚ a niektoré práva stanovené v charte ťažko bude možné dodržať v prípade sociálne a ekonomicky marginalizovaných skupín v EÚ, čo sa odráža vo výsledkoch v súvislosti s viacerými otázkami prieskumu. Relevantné sú viaceré práva charty. Patrí k nim napríklad ľudská dôstojnosť (článok 1); slobodná voľba povolania a právo na prácu (článok 15); rovnosť medzi ženami a mužmi (článok 23), nediskriminácia (článok 21); sociálne zabezpečenie a sociálna pomoc (článok 34); zdravotná starostlivosť (článok 35) a sloboda pohybu a pobytu (článok 45).

Právo na prístup k spravodlivosti (článok 47 charty) je relevantné aj pri skúmaní výsledkov prieskumu. Prístup k spravodlivosti je ohrozený vtedy, ak ľudia, najmä osoby z marginalizovaných skupín, ako napríklad osoby, ktoré nedokážu „vyjsť s peniazmi“, vnímajú systém bízid a protiváh ako „cudzí“ vo svojom každodennom živote, čo je ešte zhoršené nedostatkom znalostí o právach a prístupe k nim.

Poznatky o Charte základných práv EÚ sú na nižšej úrovni, než je tomu v prípade iných medzinárodných nástrojov v oblasti ľudských práv a závisia od úrovne vzdelania ľudí.

STANOVISKO AGENTÚRY FRA Č. 2

V nadväznosti na závery Rady EÚ z roku 2019 o charte by členské štáty EÚ mali zväžtiť, ako najlepšie poskytnúť verejnosti „prístupné informácie“ o základných právach zakotvených v charte. Podporili by sa tým aj vnútroštátne subjekty pôsobiace v oblasti ľudských práv v ich úsilí o zvyšovanie informovanosti a zlepšenie uplatňovania charty.

Pri presadzovaní charty by EÚ mala podporovať pravidelnú výmenu informácií medzi členskými štátmi EÚ o postupoch a získaných skúsenostiach s cieľom dosiahnuť vyššiu úroveň informovanosti a znalostí o charte, najmä v členských štátoch, v ktorých z prieskumu základných práv vyplýva nižšia úroveň informovanosti. Mohlo by sa to urobiť v rámci existujúceho záväzku na úrovni pracovnej skupiny Rady pre základné práva, občianske práva a voľný pohyb osôb (FREMP), ktorým je viesť každoročný dialóg o charte.

- ★ Každá druhá osoba (53 %) počula o Charte základných práv Európskej únie. O charte počulo menej ľudí ako o Európskom dohovore o ľudských právach a Všeobecnej deklarácii ľudských práv.

Toto zistenie sa dá očakávať vzhľadom na to, že Európsky dohovor o ľudských právach má viac než sedemdesiat rokov, zatiaľ čo Charta základných práv EÚ je pomerne „mladá“, prijatá bola pred dvadsiatimi rokmi. Z údajov však vyplýva, že rozdiel medzi informovanosťou ľudí o charte a EDLP je najmenší v krajinách, ktoré pristúpili k Rade Európy v deväťdesiatych rokoch 20. storočia a v ktorých sa EDLP uplatňoval kratšiu dobu.

- ★ Osoby s nižšou úrovňou vzdelania menej často počuli o niektorom z troch medzinárodných nástrojov v oblasti ľudských práv, ktorých sa týkali otázky v prieskume – Všeobecná deklarácia ľudských práv, Európsky dohovor o ľudských právach a Charta základných práv EÚ.
- ★ Okrem vzdelania ľudí k ďalším sociálno-demografickým charakteristikám, ktoré sa spájajú s menšou informovanosťou o nástrojoch týkajúcich sa ľudských práv, ktorých sa týkali otázky o ťažkostiach vyjsť zo súčasného príjmu domácností, patrí vyšší vek (nad 65 rokov) a postavenie nezamestnaného alebo dôchodcu.

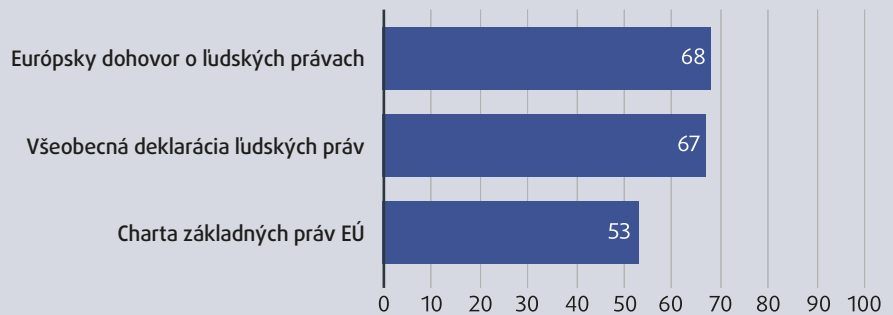
Charta je jedným z najmodernejších a najkomplexnejších právne záväzných nástrojov v oblasti ľudských práv. Má rovnakú právnu silu ako Zmluvy o Európskej únii. Článok 51 charty ukladá Únii a členským štátom povinnosť dodržiavať práva, dodržiavať zásady a podporovať uplatňovanie jej ustanovení, ak konajú v rámci pôsobnosti práva Únie. V **záveroch Rady EÚ k charte z roku 2019** sú členské štáty vyzvané, aby zintenzívnili činnosti zamerané na zvyšovanie informovanosti a odbornú prípravu kľúčových aktérov v oblasti ľudských práv v súvislosti s chartou, pričom sa uznáva aj úloha agentúry FRA v tejto oblasti. V záveroch Rady sa zdôrazňuje aj význam poskytovania prístupných informácií o právach zakotvených v charte „širokej verejnosti“.

OBRAZOK 2: INFORMOVANOSŤ O KLÚČOVÝCH NÁSTROJOCH V OBLASTI ĽUDSKÝCH PRÁV (EÚ-27, %)

Poznámky:

Zo všetkých respondentov v EÚ-27, ktorí boli požiadaní, aby vyplnili časť prieskumu „Informovanosť o právach a povinnostiach“ (n = 24 354), vážene výsledky.

Zdroj: FRA, Prieskum o základných právach 2019 [Zber údajov v spolupráci s CBS (NL), CTIE (LU) a Statistics Austria (AT)]

NÁZORY NA FUNGOVANIE DEMOKRATICKEJ SPOLOČNOSTI A POLITICKÚ ÚČASŤ

Mladí ľudia pripisujú menší význam jednotlivým aspektom fungovania demokratických spoločností, ktorých sa otázky týkali v prieskume, než staršie vekové skupiny.

STANOVISKO AGENTÚRY FRA Č. 3

Na účely posilnenia zapájania mladých ľudí do fungovania demokratickej spoločnosti, ktorá je kľúčovým pilierom uplatňovania základných práv, by Európska komisia a členské štáty mali pri vykonávaní **stratégie EÚ pre mládež** na roky 2019 – 2027 zohľadniť zistenia prieskumu, z ktorých vyplýva, že 16 – 29-roční prikladajú kľúčovým aspektom demokracie menší význam. Táto stratégia na úrovni EÚ zahŕňa „zintenzívnenie účasti mládeže na demokratickom živote vrátane prístupu ku kvalitným informáciám potvrdeným dôveryhodnými zdrojmi a podpory účasti na európskych a iných voľbách“. Dôležité je, aby sa do tohto procesu mladí ľudia zapájali priamo.

EÚ a jej členské štáty by mali zvážiť vyvíjajúce sa modely politickej angažovanosti mládeže a preskúmať nové spôsoby účinnej spolupráce a komunikácie s mladými ľuďmi v celej Európe.

- ★ 86 % ľudí verí, že slobodné a spravodlivé voľby sú pre demokraciu veľmi dôležité. Vo všeobecnosti 3 z piatich alebo viac ľudí pripisujú veľký význam každému zo šiestich prvkov demokracie, ktorých sa týkali otázky v prieskume. Výsledky sa pohybujú od 60 % do 86 % v závislosti od aspektu, ktorého sa týkala otázka. (Zoznam presných otázok nájdete v rámečku.)
- ★ Mladí ľudia vo vekovej skupine 16 – 29 rokov sústavne prikladajú menší význam šiestim aspektom demokracie, ktorých sa týkali otázky v prieskume, v porovnaní so staršími vekovými skupinami. Napríklad mladí ľudia (58 %) pripisujú menší význam otázkam, ako je sloboda opozičných strán kritizovať vládu, než staršie vekové skupiny (70 % osôb vo veku 54 – 64 rokov a 69 % osôb vo veku nad 65 rokov).
- ★ V článku 165 Zmluvy o fungovaní EÚ sa vyžaduje, aby Únia prijala opatrenia na podporu účasti mladých ľudí na demokratickom živote v Európe. Stratégia EÚ pre mládež na roky 2019 – 2027, rámec pre politickú spoluprácu EÚ v oblasti mládeže, podporuje účasť mladých ľudí na demokratickom živote a podporuje zároveň ich sociálne a občianske zapájanie. Okrem toho Európsky parlament sa v svojom **uznesení z 15. januára 2020 o Konferencii o budúcnosti Európy** domnieva, že zabezpečenie účasti mládeže bude nevyhnutnou súčasťou dlhodobého vplyvu konferencie a požaduje, aby sa v tejto súvislosti organizovali osobitné mládežnícke podujatia.

Aké otázky sa kládli v prieskume?

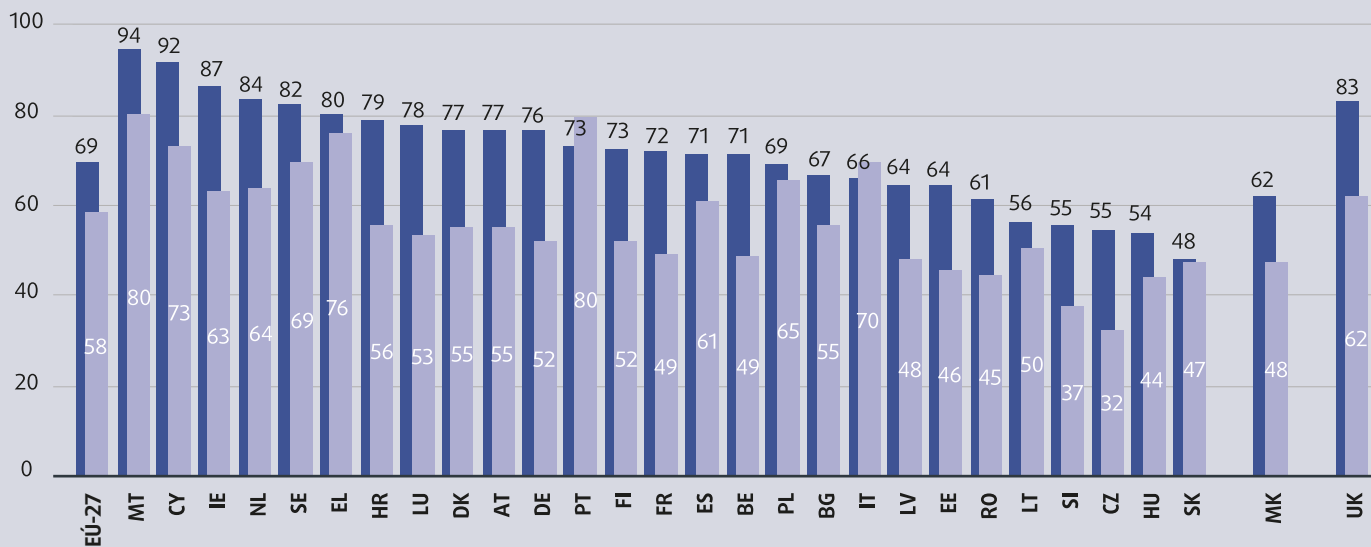
Aké dôležité sú podľa vás tieto aspekty pre demokraciu?

- Slobodné a spravodlivé voľby
- Voliči môžu diskutovať o politike s inými ľuďmi predtým, ako sa rozhodnú koho budú voliť
- Opozičné strany môžu slobodne kritizovať vládu
- Spravodajstvo z médií je nezávislé, bez vplyvu vlády
- Práva menšinových skupín sú chránené

- Občania majú posledné slovo, čo sa týka najdôležitejších politických otázok a môžu o nich budú hlasovať priamo v referende

Respondenti mohli odpovedať na každý bod tak, že mu priradili číslo z rozsahu od „1 – vôbec nie dôležité“ po „7 – mimoriadne dôležité“. Respondenti, ktorí si nevybrali jednu z týchto kategórií odpovedí, mali okrem toho možnosť odpovede „nechcem odpovedať“ alebo „neviem“.

OBRÁZOK 3: NÁZOR, ŽE SLOBODA OPOZIČNÝCH STRÁN KRITIZOVAŤ VLÁDU JE VEĽMI DÔLEŽITÁ, OSOBY VO VEKU 16 – 29 ROKOV A NAD 65 ROKOV, PODĽA KRAJINY (%)^{a,b}

▲ Poznámky:

^a Zo všetkých respondentov v EÚ-27, Spojenom kráľovstve a Severnom Macedónsku, ktorí boli požiadaní, aby vyplnili časť prieskumu „Informovanosť o právach a povinnostiach“ (n = 26 045), vážené výsledky.

^b Respondenti mohli odpovedať na každý bod tak, že mu priradili číslo z rozsahu od „1 – vôbec nie je dôležité“ po „7 – mimoriadne dôležité“. Respondenti, ktorí si nevybrali jednu z týchto kategórií odpovedí, mali okrem toho možnosť odpovede „nechcem odpovedať“ alebo „neviem“. Uvedené výsledky sú založené na výbere odpovedí respondentov s hodnotou 6 alebo 7 na sedembodovej stupnici.

Zdroj: FRA, Prieskum o základných právach 2019 [Zber údajov v spolupráci s CBS (NL), CTIE (LU) a Statistics Austria (AT)]

Ludia veria demokratickým zásadám – príliš veľa ľudí má však pocit, že sú „opomenutí“ zo strany mainstreamových politik a politikov.

STANOVISKO AGENTÚRY FRA Č. 4

Na zlepšenie politickej účasti v EÚ je potrebné spoločné úsilie zamerané na riešenie zistení z prieskumu, že väčšina ľudí má pocit, že „mainstreamové strany a politici nestarajú o ľudí ako ja“, čo sa odráža aj v zistení, že ľudia majú pocit, že ich šance v oblasti zamestnania sú obmedzené, ak nepatria k politickej strane, ktorá je pri moci. EÚ a členské štáty musia venovať osobitnú pozornosť tým skupinám spoločnosti, ktoré sa cítia najviac izolované od demokratických procesov, napríklad osoby, ktoré majú ťažkosti vyjsť zo svojich súčasných príjmov.

„Dialógy s občanmi“ a súvisiace konzultácie predstavujú zavedený nástroj na zapájanie občanov v EÚ, ktorého cieľom je pokúsiť sa osloviť rôzne skupiny v spoločnosti v súvislosti s dôležitými politickými otázkami. Tieto nástroje si však vyžadujú výrazné prehodnotenie, aby sa mohli osloviť tí, ktorí sú ekonomicky znevýhodnení, a v záujme systematickej spolupráce s nimi.

Dynamická občianska spoločnosť spolu s nezávislými, pluralitnými a zodpovednými médiami, ktoré sa opierajú o slobodu prejavu, potrebujú podporu na úrovni EÚ a členských štátov v súvislosti s úlohou, ktorú zohrávajú pri posilňovaní demokratickej angažovanosti ako prostriedku na dodržiavanie základných práv.

- ★ Väčšina ľudí v EÚ (60 %) súhlasí alebo dôrazne súhlasí s tým, že mainstreamové strany a politici sa o nich nezaujímajú.
- ★ Pocit, že „mainstreamové strany a politici nestarajú o ľudí ako ja“ je silnejší medzi osobami, ktoré majú ťažkosti vyjsť z príjmov svojej domácnosti, ktoré ukončili nanajvyššie nižšie sekundárne vzdelanie, ako aj medzi osobami, ktoré čelia vážnym dlhodobým obmedzeniam vo svojich bežných činnostiach (z dôvodu zdravotného postihnutia alebo dlhodobých zdravotných problémov). Napríklad 73 % osôb, pre ktoré je ťažké alebo veľmi ťažké vyjsť zo súčasného príjmu svojej domácnosti, súhlasí s týmto tvrdením. Na porovnanie, s týmto tvrdením súhlasí 45 % osôb, ktoré dokážu vyjsť z takéhoto príjmu „ľahko“ alebo „veľmi ľahko“.
- ★ 63 % sa domnieva, že ľudia majú lepšie šance na prijatie do zamestnania, ak patria k politickej strane, ktorá je pri moci. Z výsledkov vyplývajú veľké rozdiely medzi členskými štátmi EÚ, čo sa týka miery, v akej si ľudia myslia, že je tomu tak. Takéto názory bývajú bežnejšie najmä u osôb, ktoré majú ťažkosti vyjsť s peniazmi.

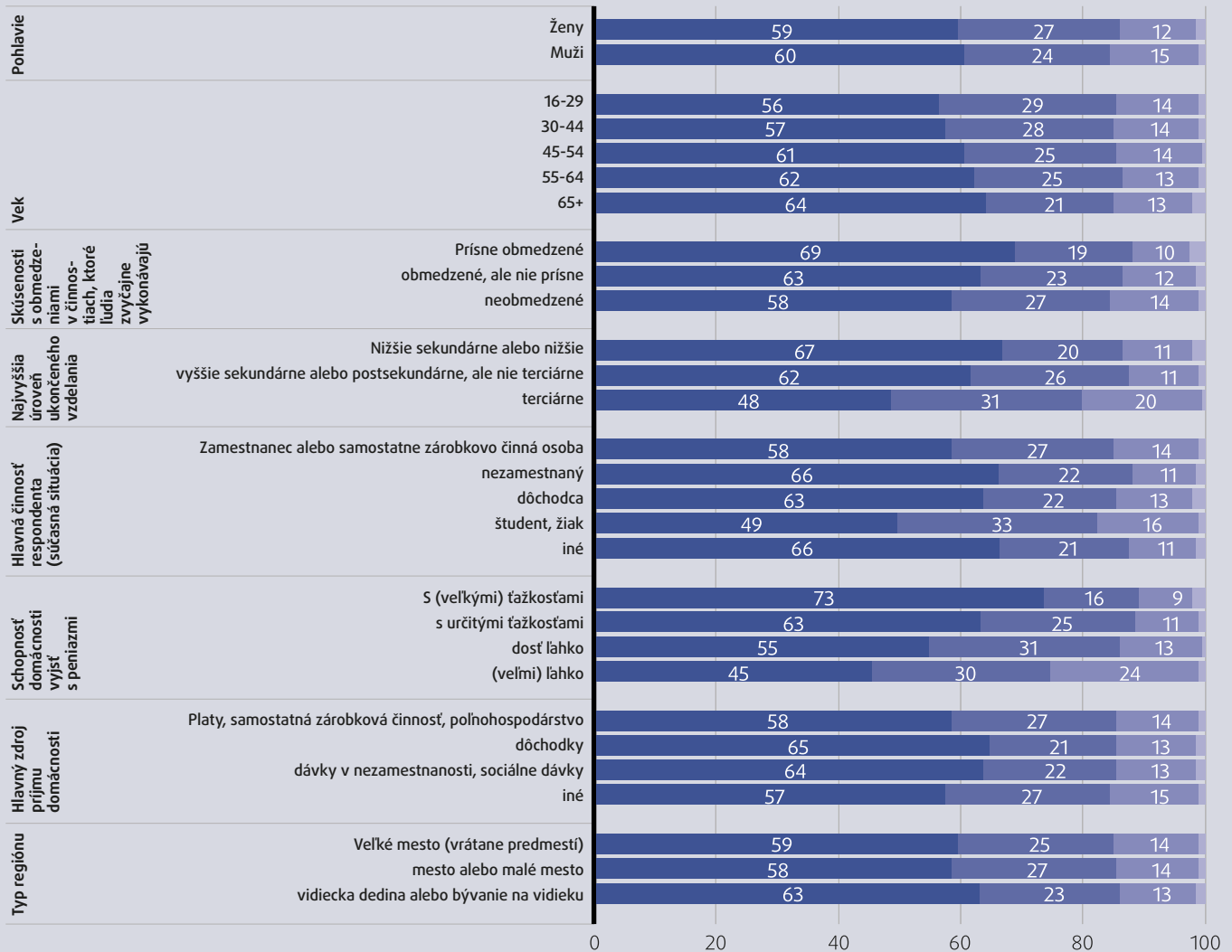
Demokracia spolu s ľudskými právami a právnym štátom je jedným z troch pilierov, ktoré sú základom Európskej únie, a všetky tri patria k základným hodnotám Únie, ako je stanovené v článku 2 Zmluvy o Európskej únii. Oddelenie právomocí, politické slobody, transparentnosť a zodpovednosť sú medzinárodne uznávanými zásadami dobre zavedenej a dobre fungujúcej demokracie. Ľudské alebo obdobne základné práva, ako sa označujú vo vnútornom kontexte EÚ, sú pre dobré fungovanie demokratických spoločností v EÚ zásadné.

Program EÚ s názvom **Európa pre občanov**, ktorého cieľom je zlepšiť podmienky občianskej a demokratickej účasti občanov na úrovni EÚ, je dôležitou súčasťou súboru nástrojov EÚ na podporu demokracie. **Konferencia o budúcnosti Európy** je významnou celoeurópskou demokratickou akciou, ktorej cieľom je účinnejšie spolupracovať s občanmi EÚ. Je to ďalší mechanizmus, v rámci ktorého sa EÚ snaží zapájať občanov v súvislosti s demokratickými procesmi, ktorý je v súlade so zásadami stanovenými v charte týkajúcej sa práv občanov, ako je právo voliť a byť volený vo voľbách do Európskeho parlamentu (článok 39) a právo voliť a byť volený vo voľbách do orgánov územnej samosprávy (článok 40).

„Ľudské práva sa dodržiavajú, ak ide o niekoho s politickými kontaktmi. Obyčajného človeka nechránia.“

(žena, vo veku nad 65 rokov, respondentka v prieskume, Španielsko)

OBRAZOK 4: NÁZORY NA VYHLÁSENIE „MAINSTREAMOVÉ STRANY A POLITICI NESTARAJÚ O ĽUDÍ AKO SOM JA“, PODĽA VYBRANÝCH SOCIÁLNO-DEMOGRAFICKÝCH CHARAKTERISTÍK (EÚ-27, %)^{a,b}

Poznámky:

^a Zo všetkých respondentov v EÚ-27, ktorí boli požiadaní, aby vyplnili časť prieskumu „Informovanosť o právach a povinnostiach“ (n = 24 354), vážené výsledky.

^b Údaje týkajúce sa sociálno-demografických premenných použitých v analýze pozri v prílohe I k hlavnej správe.

- Rozhodne súhlasím alebo skôr súhlasím
- Rozhodne nesúhlasím alebo skôr nesúhlasím
- Neutrálny postoj
- Neviem alebo nechcem odpovedať

Zdroj: FRA, Prieskum o základných právach 2019 [Zber údajov v spolupráci s CBS (NL), CTIE (LU) a Statistics Austria (AT)]

Štvrtina ľudí si myslí, že súdnictvo nie je nezávislé a každý piaty si myslí, že mimovládne organizácie a charitatívne organizácie nikdy nie sú oslobodené od zastrašovania zo strany vlády.

STANOVISKO AGENTÚRY FRA Č. 5

Zistenie, že len o niečo viac než jeden zo štyroch občanov EÚ si myslí, že sudcovia v ich krajine nemôžu vykonávať svoju prácu bez vládneho vplyvu – ktorý je v niektorých členských štátoch taký vysoký, že si to myslí jedna osoba z dvoch – naznačuje, že sú potrebné konkrétne opatrenia na zlepšenie dôvery verejnosti v nezávislosť súdnictva. Bez takejto dôvery sú ohrozené kľúčové demokratické zásady a základné práva, ako je právo na účinný prostriedok nápravy a spravodlivý proces, ako aj právo na rovnosť a dobrú správu vecí verejných.

Vzhľadom na to, že zo zistení prieskumu vyplýva, že jedna osoba z piatich sa domnieva, že mimovládne organizácie a charitatívne organizácie nikdy nie sú oslobodené od zastrašovania vládou, je nevyhnutné, aby členské štáty dohliadali na dodržiavanie slobôd a práv aktérov občianskej spoločnosti.

EÚ a jej členské štáty by mali systematicky zhromažďovať nezávislé a spoľahlivé údaje o verejnej mienke týkajúce sa nezávislosti súdnictva, ako aj o možnosti mimovládnych organizácií a charitatívnych organizácií fungovať bez vládneho vplyvu. Toto poskytne Komisii a iným inštitúciám EÚ, ako aj členským štátom ďalší dôkazný základ pre vypracovanie následných opatrení. Takéto údaje môžu slúžiť tiež ako základ pre dôležité iniciatívy, ako je napríklad každoročné hodnotenie právneho štátu v členských štátoch zo strany Komisie.

- ★ Jedna osoba zo štyroch (27 %) v EÚ si myslí, že sudcovia v ich krajine „nikdy“ nie sú alebo „zriedkavo“ sú schopní vykonávať svoju prácu bez vládneho vplyvu. Výsledky sa pohybujú od 47 % v Chorvátsku po 11 % v Dánsku aj Fínsku.
- ★ 37 % ľudí v EÚ si myslí, že mimovládne organizácie a charitatívne organizácie väčšinou alebo nikdy nie sú pri vykonávaní svojej práce oslobodené od zastrašovania zo strany vlády. 34 % si myslí, že tomu tak je niekedy. Jedna z piatich osôb (21 %) verí, že tomu tak nie je nikdy alebo je to možné zriedka.

V súlade s článkom 47 Charty základných práv EÚ (právo na účinný prostriedok nápravy a na spravodlivý proces) nezávislé súdy sú nevyhnutné na zaručenie účinnej súdnej ochrany základných práv. Účinná súdna ochrana, ktorá je základným právom aj všeobecnou zásadou práva EÚ, je „konkrétnym vyjadrením“ právneho štátu, ako to zdôraznil Súdny dvor Európskej únie vo svojej judikatúre podľa článku 19 ods. 1 ZEÚ – napríklad vo veci C-64/16 **Associação Sindical dos Juizes Portugueses** (rozsudok z 27. februára 2018, bod 32).

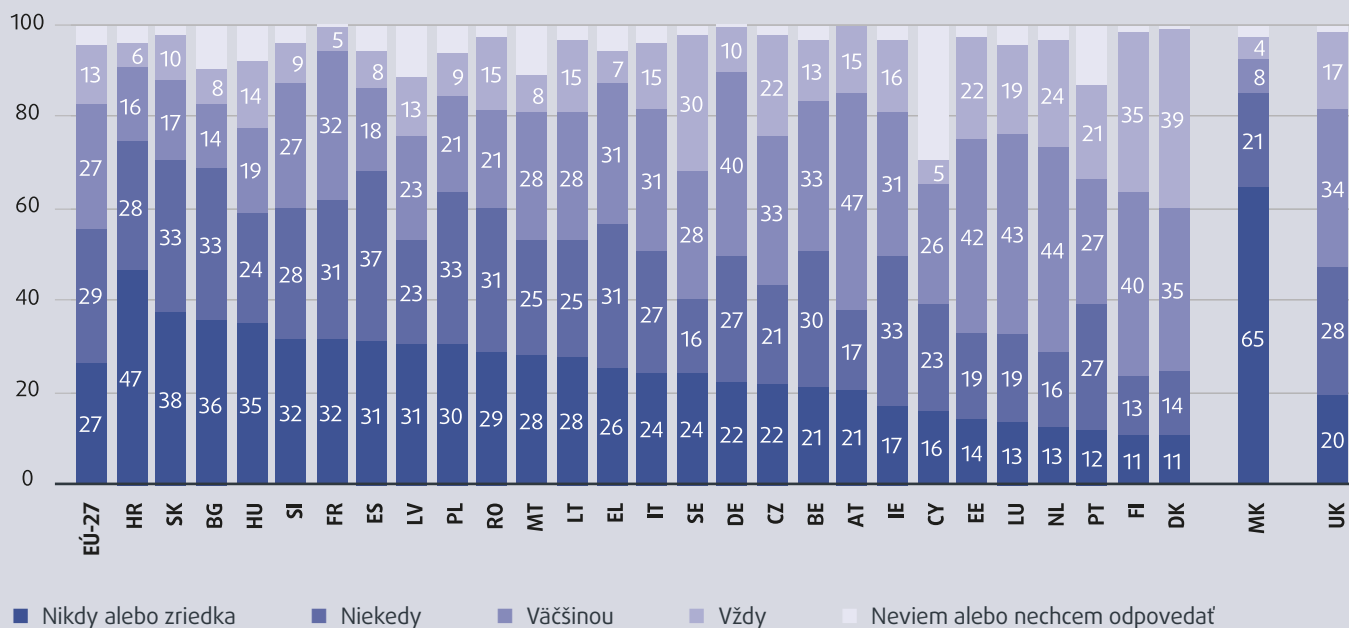
„V prvom rade potrebujete protekciu, aby ste mohli byť vymenovaný za sudcu, takže vplyv sa začína už v tomto štádiu.“

(žena vo veku od 45 do 54 rokov, účastníčka skupiny respondentov, Bulharsko)

Žiadna demokracia nemôže prosperovať bez aktívnej občianskej spoločnosti, ako sa uvádza v oznámení Komisie *Posilnenie právneho štátu v Únii*, ktoré bolo uverejnené v júli 2019. V tejto súvislosti charta zahŕňa práva na slobodu zhromažďovania a združovania (článok 12), ako aj práva na slobodu prejavu a právo na informácie (článok 11). Vzťahujú sa na členské štáty EÚ, keď konajú v rozsahu pôsobnosti práva EÚ a osobitný význam majú v spojitosti s tým, akým spôsobom sa týkajú organizácií občianskej spoločnosti v EÚ.

OBRAZOK 5: VNÍMANIE SCHOPNOSTI SUDCOV VYKONÁVAŤ SVOJU PRÁCU BEZ VLÁDNEHO VPLYVU PODĽA KRAJINY (%)^{a,b}

■ Nikdy alebo zriedka ■ Niekedy ■ Väčšinou ■ Vždy ■ Neviem alebo nechcem odpovedať

Zdroj: FRA, Prieskum o základných právach 2019 [Zber údajov v spolupráci s CBS (NL), CTIE (LU) a Statistics Austria (AT)]

Poznámky:

- ^a Zo všetkých respondentov v EÚ-27, Spojenom kráľovstve a Severnom Macedónsku, ktorí boli požiadaní, aby vyplnili časť prieskumu „Informovanosť o právach a povinnostiach“ (n = 26 045), vážene výsledky.
- ^b Kategórie odpovedí použité v prieskume boli „nikdy“, „zriedka“, „niekedy“, „väčšinou“, „vždy“, „nechcem odpovedať“ a „nevím“. V obrázku boli skombinované niektoré kategórie pôvodných odpovedí, ako sa uvádza na označeniach kategórii.

DOBRÁ SPRÁVA VECÍ VEREJNÝCH A KORUPCIA V ORGÁNOCH VEREJNEJ SPRÁVY

Osoby, ktoré najviac potrebujú dobré služby verejnej správy, napríklad osoby s dlhodobými zdravotnými problémami, naznačujú, že sa stretávajú s osobitnými ťažkosťami.

STANOVISKO AGENTÚRY FRA Č. 6

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť, aby sa informácie o právach ľudí v súvislosti s orgánmi verejnej správy poskytovali včas a aby boli prístupné pre všetkých. Mali by sa osobitne zamerať na skupiny, ktoré môžu takéto služby najviac potrebovať, napríklad osoby s dlhodobými zdravotnými problémami alebo zdravotným postihnutím vrátane starších ľudí.

- ★ Pokiaľ ide o problémy pri styku s verejnou správou a miestnymi orgánmi, ľudia najčastejšie uvádzajú, že ich záležitosť sa riešila dlho a že mali ťažkosti so získavaním relevantných informácií.
- ★ Osoby, ktoré čelia dlhodobým obmedzeniam vo svojich bežných činnostiach (z dôvodu zdravotného postihnutia alebo dlhodobých zdravotných problémov), ako aj osoby s nižším vzdelaním alebo obmedzenými hospodárskymi prostriedkami, sa domnievajú, že sa ťažšie dostanú k informáciám o službách poskytovaných verejnou správou a miestnymi orgánmi.

- ★ Jedna z desiatich osôb (11 %) si myslí, že verejná správa s nimi nezaobchádzala rovnako ako s ostatnými.

Napríklad 17 % osôb, ktoré dokážu vyjsť s peniazmi s „ťažkosťami“ alebo s „veľkými ťažkosťami“, sa domnieva, že verejná správa alebo miestne orgány s nimi nezaobchádzali rovnako ako s inými. Na porovnanie, tomuto verí 8 % osôb, ktoré dokážu vyjsť s peniazmi „ľahko“ alebo „veľmi ľahko“.

- ★ U osôb, ktoré sa stretávajú s vážnymi dlhodobými obmedzeniami v bežných činnostiach (z dôvodu zdravotného postihnutia alebo dlhodobých zdravotných problémov), je väčšia pravdepodobnosť, že budú čeliť problémom v súvislosti so službami poskytovanými verejnou správou a miestnymi orgánmi: 54 % v porovnaní s 39 % osôb bez obmedzení. Obdobne, osoby, ktoré majú ťažkosti vyjsť z príjmov svojej domácnosti, budú čeliť takýmto problémom: 48 % v porovnaní s 39 % osôb, ktoré dokážu vyjsť s peniazmi „ľahko“ alebo „veľmi ľahko“.

„Ako matka dieťaťa so zdravotným postihnutím konštatujem, že je zarážajúce zistiť, ako málo pomoci a poradenstva sa poskytuje v súvislosti s právami, príležitosťami atď.“

(žena, vo veku od 30 až 44 rokov, respondentka v prieskume, Dánsko)

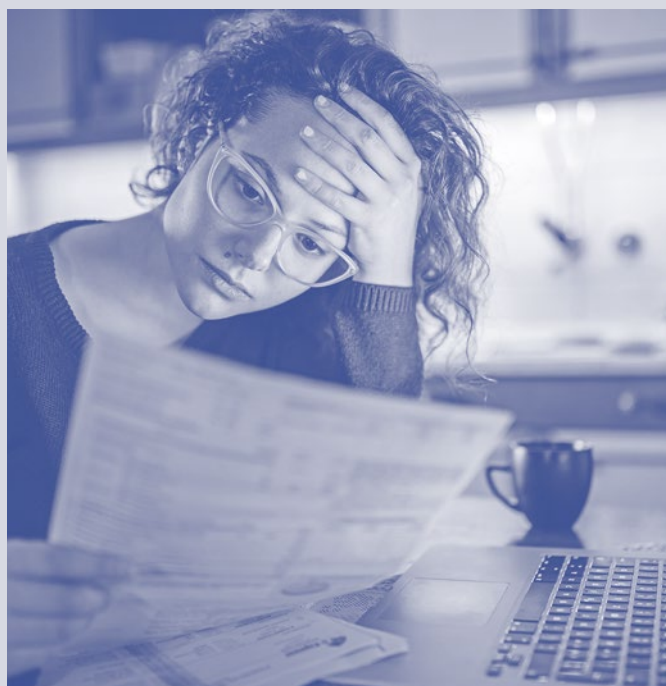
Osoby s vysokým vzdelaním však tiež naznačujú vyššiu mieru problémov so službami, ktoré poskytuje verejná správa a miestne orgány, v porovnaní s osobami, ktoré ukončili nanajvýš nižšie stredoškolské vzdelanie. Toto zistenie môže odrážať vyššie očakávania v oblasti poskytovania služieb medzi vzdelanejšími osobami.

Právo na dobrú správu vecí verejných, ako je vyjadrené v článku 41 charty, je základným právom, ktoré je neoddeliteľnou súčasťou právneho poriadku Únie. Ako všeobecná zásada práva Únie je táto zásada záväzná aj pre členské štáty, ak konajú v rámci pôsobnosti práva Únie. Všeobecné vnútroštátne povinnosti vyplývajú aj z Európskeho dohovoru o ľudských právach (EDLP) a súvisiacej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorá sa týka najmä koncepcie dobrej správy vecí verejných. Podľa týchto minimálnych noriem má každý právo na to, aby verejné orgány vybavovali jeho záležitosti nestranne, spravodlivo a v primeranej lehote. K ďalším súvisiacim aspektom patrí transparentnosť a prístup k informáciám, ktoré sú kľúčovými nástrojmi vo vnútroštátnych systémoch báz a protiváh.

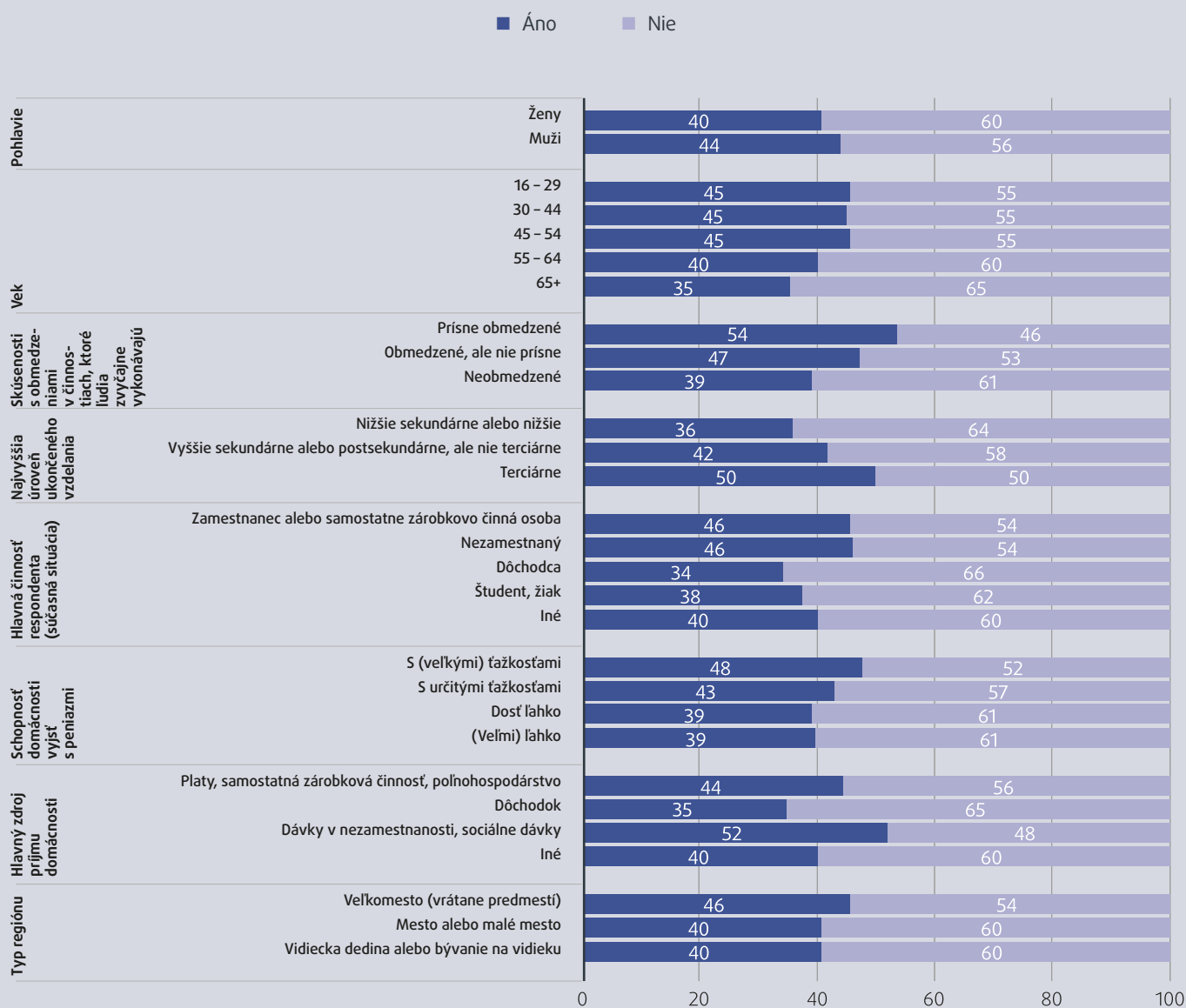
Úloha verejnej správy a miestnych orgánov pri prístupňovaní informácií a zlepšovaní ich zrozumiteľnosti, čo je za normálnych okolností ich základná služba, má mimoriadny význam vo výnimočných situáciách, akou je pandémia koronavírusu (COVID-19) v roku 2020.

„Verejné orgány pracujú príliš pomaly. Niekedy trvá aj niekoľko týždňov, kým dostanete odpoveď na žiadosť. A poskytnuté informácie bývajú také neprehľadné, že sa nedajú pochopiť.“

(muž, vo veku nad 65 rokov, respondent v prieskume, Nemecko)

OBRÁZOK 6: SKÚSENOSTI V PRIEBEHU PIATICH ROKOV PRED PRIESKUMOM S JEDNÝM ALEBO VIACERÝMI PROBLÉMAMI PRI STYKU S VEREJNOU SPRÁVOU/MIESTNYMI ORGÁNMI PODĽA VYBRANÝCH SOCIÁLNO-DEMOGRAFICKÝCH CHARAKTERISTÍK (EÚ-27, %)^{a,b,c}

Poznámky:

- ^a Zo všetkých respondentov v EÚ-27, ktorí boli požiadaní, aby vyplnili časť prieskumu „Každodenné životné skúsenosti“ (n = 26 493), vážene výsledky.
- ^b Kategória „Áno“ vyjadruje podiel ľudí, ktorí mali skúsenosti aspoň s jedným zo šiestich problémov uvedených v prieskume v súvislosti s verejnou správou a miestnymi orgánmi.
- ^c Podrobnosti týkajúce sa sociálno-demografických premenných použitých v analýze sú uvedené v prílohe I v hlavnej správe.

Zdroj: FRA, Prieskum o základných právach 2019 [Zber údajov v spolupráci s CBS (NL), CTIE (LU) a Statistics Austria (AT)]

Korupcia je v niektorých členských štátoch väčším problémom než v iných, a to najmä v sektore zdravotníctva. Polovica mladých ľudí považuje podplácanie v malej miere za prijateľné.

- ★ Len niekoľko osôb (4 %) v EÚ sa stretlo s úradníkom verejnej správy alebo štátnym zamestnancom, ktorý žiadal alebo očakával pozornosť, napríklad darček alebo peňažný dar ako odmenu za určitú službu. V niektorých členských štátoch EÚ je to však bežnejšie a v niektorých krajinách tento podiel stúpol takmer na jednu osobu z piatich, ktoré majú skúsenosti s touto formou korupcie.
- ★ Korupcia v súvislosti so zdravotníckymi službami sa považuje za osobitný problém. V Maďarsku, na Slovensku, v Chorvátsku a Lotyšsku viac než 60 % ľudí tvrdí, že aspoň niekedy poskytnú dar alebo iný typ pozornosti s cieľom získať lepšiu lekársku starostlivosť vo verejných nemocniciach.
- ★ Jedna zo štyroch osôb (24 %) sa však domnieva, že niekedy alebo vždy by bolo prijateľné poskytnúť dar úradníkovi verejnej správy alebo štátnemu zamestnancovi na urýchlenie záležitosti v naliehavých prípadoch. Viac než 50 % ľudí na Slovensku, Česku a Chorvátsku by aspoň niekedy považovalo za prijateľné poskytnúť úradníkovi verejnej správy alebo štátnemu zamestnancovi dar alebo mu preukázať pozornosť, aby rýchlejšie odpovedali na naliehavú žiadosť. Na porovnanie, vo Švédsku, na Malte, vo Fínsku a v Portugalsku zastáva tento názor menej než 20 % osôb.
- ★ Konkrétne, 48 % osôb vo vekovej skupine 16 – 29 rokov by považovalo za prijateľné poskytnutie daru alebo preukázanie pozornosti v porovnaní s menej ako 35 % osôb v iných vekových skupinách.

Korupcia ovplyvňuje základné práva podľa charty, EDLP a iných medzinárodných nástrojov v oblasti ľudských práv. Konkrétne, korupciou sa porušujú zásady rovnosti a nediskriminácie (články 20 a 21 charty). V závislosti od odvetvia, počnúc zamestnaním až po zdravotnú starostlivosť, sa korupciou porušujú potom aj iné práva.

STANOVISKO AGENTÚRY FRA Č. 7

Prepojenie medzi vysokou mierou výskytu alebo akceptovania korupcie a jej výsledným vplyvom na základné práva ľudí, ako je rovnosť v prístupe k štátnym službám, musia uznať a riešiť priamo orgány verejnej správy v celej EÚ. Toto sa dá dosiahnuť zameraním na pracovníkov v určitých kľúčových sektoroch, ako je zdravotná starostlivosť, kde je korupcia rozšírená a na časti obyvateľstva, napr. na mladých ľudí, medzi ktorými je akceptácia niektorých foriem úplatkárstva zjavne vyššia, a to poukazovaním nezákonnosť korupcie a na právo ľudí na dobrú správu vecí verejných a rovnosť v tejto súvislosti.

V prípade tých členských štátov, kde z prieskumu vyplýva, že skutočný výskyt alebo akceptovanie korupcie môže byť bežnejšie, musia orgány verejnej správy – podporované občianskou spoločnosťou – vyvinúť maximálne úsilie na zmiernenie tohto javu. Jedným zo spôsobov riešenia je zabezpečiť, aby pri vyplácaní finančných prostriedkov EÚ, najmä európskych štrukturálnych a investičných fondov, navrhované základné podmienky obsahovali odkaz na článok 41 Charty základných práv EÚ o práve na dobrú správu vecí verejných. Príslušné orgány EÚ, ako je Dvor audítorov a Európsky úrad pre boj proti podvodu (OLAF) by to mali systematicky monitorovať.

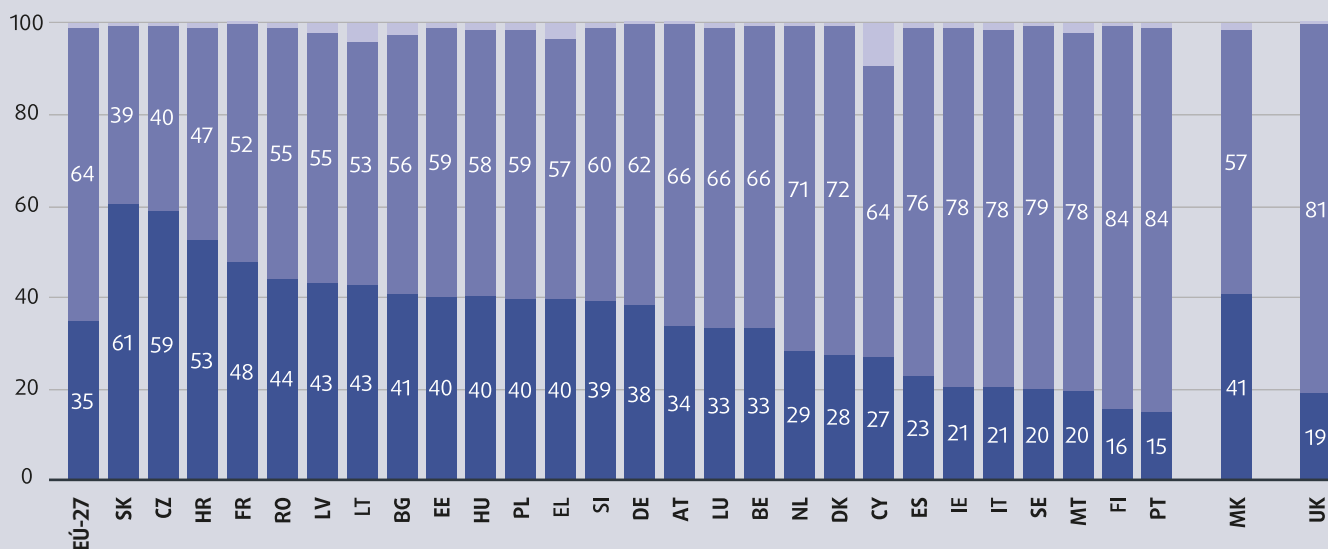
Vzhľadom na to, že korupcia predstavuje významnú systémovú prekážku pri uplatňovaní základných práv, korupcia by sa mala stať predmetom stáleho monitorovania v rámci nového európskeho mechanizmu právneho štátu založeného na spoľahlivých a porovnateľných dôkazoch. Môže slúžiť na podporu úlohy EÚ vo vzťahu k existujúcim orgánom činným v boji proti korupcii, najmä skupine štátov Rady Európy proti korupcii (GRECO).

V praxi najčastejšie bývajú dotknuté sociálne práva. Korupcia v zdravotníctve sa týka práva každého človeka na najvyššie dosiahnuteľnú úroveň zdravia (článok 35 charty). V oblasti vzdelávania ide o právo na vzdelanie (článok 14 charty). Korupciou v súdnictve sa porušuje právo na spravodlivý proces a na účinný prostriedok nápravy (článok 47 charty), ktoré majú zásadný význam pri presadzovaní všetkých ostatných ľudských práv a predchádzaní beztretnosti. Okrem toho absencia nezávislého súdnictva podporuje nedôveru vo verejné inštitúcie a oslabuje dodržiavanie zásad právneho štátu a demokracie.

„Lekári vo verejných nemocniciach vždy očakávajú dar, ak vám majú poskytnúť lepšiu starostlivosť.“

(muž, vo veku 16 až 29 rokov, respondent v prieskume, Cyprus)

OBRÁZOK 7: NÁZORY NA PRIJATEĽNOSŤ POSKYTNUTIA DARU ALEBO PREUKAZOVANIA POZORNOSTI VEREJNÉMU ČINITEĽOVI ALEBO ŠTÁTNEMU ZAMESTNANCOVI V PRÍPADE NALIEHAVEJ POTREBY, ABY NIEČO VYKONAL, PODĽA KRAJINY (%)

- Prijateľné niekedy alebo vždy
- Neprijateľné vždy
- Neviem alebo nechcem odpovedať

Zdroj: FRA, Prieskum o základných právach 2019 [Zber údajov v spolupráci s CBS (NL), CTIE (LU) a Statistics Austria (AT)]

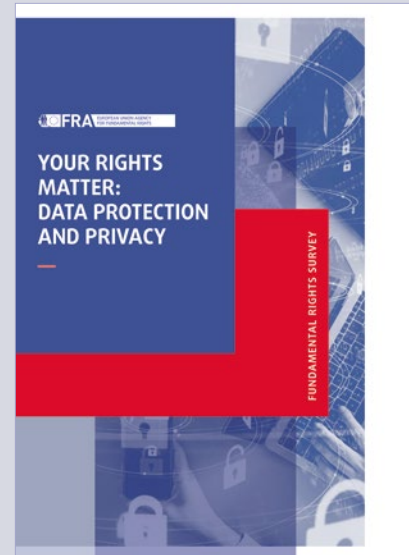
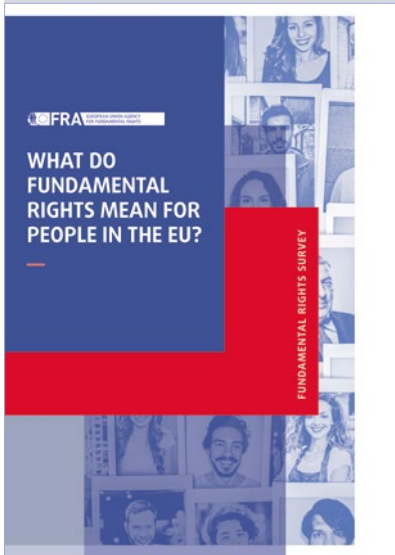

Poznámky:

Zo všetkých respondentov v EÚ-27, Spojeného kráľovstva a Severného Macedónska (n = 34 948); vážené výsledky.

V tomto zhrnutí sa uvádzajú hlavné zistenia z prvej správy agentúry FRA o prieskume základných práv. Agentúra FRA uverejnila niekoľko ďalších publikácií, v ktorých sa uvádzajú výsledky prieskumu. Dostupné sú na [webovom sídle agentúry FRA](#).

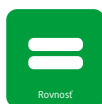

„PODPORA A OCHRANA VAŠICH ZÁKLADNÝCH PRÁV V CELEJ EÚ“

V tomto zhrnutí sú uvedené hlavné poznatky z prvej správy agentúry FRA založenej na prieskume základných práv, ktorý uskutočnila agentúra. V prieskume boli zhromaždené údaje približne od 35 000 osôb o skúsenostiach, vnímaní a názoroch týkajúcich sa celého radu záležitostí, ktoré sa rôznym spôsobom týkajú ľudských práv.

Zhrnutie je zamerané na zistenia týkajúce sa názorov respondentov na ľudské – alebo základné – práva; na ich názory a vnímanie týkajúce sa fungovania demokratických spoločností ako piliera, na ktorom sa môžu rozvíjať ľudské práva, ako aj na ich názory na orgány verejnej správy a na styk s orgánmi verejnej správy, ktoré sú povinné presadzovať právne predpisy v oblasti ľudských práv a chrániť ľudské práva.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

FRA – AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viedeň – Rakúsko

Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699

fra.europa.eu

[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)

twitter.com/EURightsAgency

[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)

Úrad pre vydávanie publikácií
Európskej únie